

DEVĚT DRAMAT EURIPIDOVÝCH

PŘELOŽIL, ÚVODY A POZNÁMKAMI OPATŘIL

Dr. JOSEF SEDLÁČEK.

V TŘEBÍČI 1923

Nákladem vlastním. – Tiskem J.F.Kubeše, spol. s r.o. Třebíč

Veškerá práva vyhrazena.

PAMÁTCE

J O S E F A K R Á L E

VĚNUJE

PŘEKLADATEL.

ÚVOD.

Euripidés (480 – 406), poslední ze slavné trojice tragických řeckých básníků, jest již svým věkem v zajímavém poměru ke svým druhům: vystoupil poprvé s kusem divadelním téhož roku, kdy Aischylos zemřel (456), a sám zemřel téhož roku jako starší druh jeho Sofoklés. Staří vykrášlili život všelijakými bajkami, což jest jen důkazem jeho všeobecné obliby. Narodil prý se téhož dne, kdy byla svedena bitva salaminská, a to na Salamině, kam jeho rodiče před vojskem Xerxovým z Athén uprchli; na Salamině prý také psal své básně v jeskyni, z níž měl úchvatný pohled na moře jím tak milované a nesčetněkrát opěvané. Báji obestřen je také konec jeho života: zemřel prý na dvoře přítele svého, krále makedonského Archelaa, byv rozsápán psy. Také jeho život rodinný obmyslili utrhači jeho nechutnými bajkami, podobně jako se stalo i jeho příteli Sokratovi. Ze zmatených zpráv starověkých lze o životě jeho zjistiti bezpečně asi tolik:

Rodiče jeho, snad původně chudí, získali si časem takové jmení, že syna mohli dáti vzdělati ve všem, čeho na vzdělaném Řeku se vyžadovalo. Především dal jej otec vycvičiti v tělocviku, maje na mysli věštbu, jež slibovala synu vítězství v zápasech, až dospěje; vedle toho zabýval se Euripidés též malířstvím a obzvláště filosofií, jsa posluchačem filosofa Anaxagory a slavných sofistů Prodika a Protagory, stejně jako přítel jeho Sokratés. Stopy učení přejatého od těchto učitelů, jakož i podobnost zásad jeho se zásadami Sokratovými shledáváme na každé téměř stránce jeho výtvorů básnických. A není zajisté jen věcí náhody, že Pythia uvedla Euripida hned vedle Sokrata co do moudrosti životní.

První práce Euripidovy nebyly asi příliš příznivě přijaty, a ačkoli později stal se E. miláčkem obecnstva athénské a básníkem tak populárním, že jednotlivci znali celé kusy jeho zpaměti, přece dosáhl první ceny pouze pětkrát. O jeho manželství zachovalo se několik bajek na první pohled neapných, jejichž původ však přece zdá se spočívat na nějakých neurovnaných poměrech domácích; uvádějí se jména dvou jeho manželek a tří synů, z nichž nejmladší, Euripidés, vydal některé tragedie otcovy po jeho smrti.

Konec života ztrávil Euripidés v cizině, neznámo z jaké příčiny, na dvoře makedonském v Pelle, kde také ve věku 75 let svůj život dokonal. Atheňané uctili památku jeho kenotafiem u cesty do Pirea, později řečník Lygurkos dal postavit sochu v divadle.

Dramat napsal E. dle zpráv starověkých bezmála sto; nám zachovalo se kolem 80 názvů jejich; dramat samých dochováno na naši dobu 19, a sice: Alkétis, Andromaché, Bakchy, Hekabé, Elektra, Hérakleovici, Héraklés Šílený, Prosebnice, Hippolitos, Ifigenie v Aulidě, Ifigenie v Taurech, Ión, Kyklops (drama satyrské), Médeia, Orestés, Rhésos, Trojanky a Foiničanky.

Euripidés jest básník a filosof v jedné osobě, a sice filosof, jak již lze předem souditi ze jmen jeho učitelů, racionalista, skeptik rázu sofistického. Tato filosofie určuje jeho poesii a tento ráz jeho poesie proniká všude v jeho dramatech a jím především se liší od svých dvou klasických druhů, kteří po této stránce byli dogmatiky a konservativci. Tím také lze po jedné stránce vysvětliti oblibu u lidu athénské, jemuž líbily se jeho útoky na dochované, zastaralé a často nesmyslné představy náboženské a mythologické a rovněž i politické; v této příčině byl opravdu revolucionářem. Druhá příčina jeho obliby bylo horoucí jeho cítění vlastenecké, takže Řecko a zvláště Athény mohly jej pokládati za básníka svého výlučně. Kromě toho byl Euripidés demokratem nejryzejších zásad; jeho snahy o povznesení mravnosti za té doby značně již pokleslé, snahy odstraniti nešvary, v něž upadla athénská aristokracie i demokracie, a zvláště vyvinutý jeho smysl pro právní řád a spravedlnost, přitom pak bystrý smysl pro vystižení a zachycení reálné skutečnosti: to vše jsou přednosti, jimiž vynikal i nad své veliké předchůdce a jimiž si získal přízeň širokých vrstev lidových. Jakožto básník jest Euripidés realistou, možno-li toho slova pro tehdejší dobu vůbec užíti; aspoň dle úsudku Aristotelova liší se tímto znakem od Sofoklea, jenž líčí reky svých dramat takovými, jací býti mají, Euripidés však takovými, jací jsou.

Vnější forma jeho dramat odpovídá vlastnostem právě vyjmenovaným; je mnohem prostší než Aischylova a Sofokleova, ale přece elegantní a uhlazená; slovní výraz jednoduchý a snadno srozumitelný. Vkládání celých dlouhých řečí sestavených podle pravidel rhetoricko-sofistických jest u něho právě tak předností jako vadou; předností, že tím dává svým osobám příležitost, aby mohly ukázati svou povahu mravní, svou bystrost rozumovou a pohotovost řečnickou; vadou, že tím leckdy porušuje uměleckou stavbu svých básní a prohřešuje se na reálné pravdivosti. Tuto vadu však mají i jeho oba druhové, zvláště Aischylos.

Látku ke svým pracím bral Euripidés vesměs z mythologie, ale dochované myty často pozměňoval vzhledem ke svým zvláštním účelům, což samo nelze mu vytknouti ani za vadu, ani za přednost. Při tom třeba míti na paměti, že nešlo mu tak o uměleckou a bezvadnou výstavbu díla jakožto celku, nýbrž že větší důraz kladl na kresbu charakterů a dojmavost jednotlivých scén. Euripidés jest básník citu a vášně, a starověk nemá nad něho psychologa lepšího; v líčení vášní jak nízkých tak i ušlechtilých jest mistrem nepřekonatelným. Vše u něho směřuje k jednomu cíli: vzbuditi co nejhlubší dojem u diváka, k čemuž ovšem používá hojně také pomůcek vnějších; právem nazval jej Aristotelés básníkem nejtragičtějším.

Naproti těmto přednostem třeba mu však vytknouti také vady: předně, že místo řádné umělecké exposice užívá prologu, jímž přímo diváka o situaci poučuje; za druhé, že místo uměleckého rozuzlení často dává vystupovati „bohu na stroji“, jenž dramatický uzel roztíná; za třetí, že zpěvy sborové jen povrchně souvisí s dějem a že sbor jest u něho živlem naprosto trpným; konečně jak již podotčeno, že stavba jeho dramat jeví leckdy povážlivé nedostatky. Všecky vady tyto však nikde nemohou zastíniti vynikajících jeho předností, takže Euripida právem dlužno klásti mezi nejpřednější básníky světové vůbec.